

Γιάννης Α. Πίκουλης

Αν. Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (ΙΑΚΑ)

Εκδότης περιοδικού ΗΟΡΟΣ

Άμπελος και οίνος: Η έρευνα στην Ελλάδα (1990-2006)

Πεπραγμένα του ΟΙΝΟΝ ΙΣΤΟΡΩ

Στο ακόλουθο σύντομο σημείωμα επιχειρώ να παρουσιάσω την τρέχουσα κατάσταση έρευνας για την αμπελοκαλλιέργεια και την οινοπαραγωγή στην Ελλάδα την τελευταία 15ετία. Προφανώς, η οπτική μου εστιάζεται στον οικείο επιστημονικό χώρο, αυτόν της αρχαιολογίας, αλλά παράλληλα παρέχω και πληροφορίες για ό,τι άλλο συναφές γνωρίζω.

Ι. Η αμπελοκαλλιέργεια και η συνακόλουθη παραγωγή οίνου είναι γνωστό ότι ως παραγωγική διαδικασία χάνεται στον χρόνο αριθμώντας χιλιετίες ζωής και μακρόχρονης κατασταλαγμένης πείρας. Τόσο όμως για τα προϊστορικά, όσο και για τα ιστορικά χρόνια, στην πραγματικότητα λίγα γνωρίζουμε και περισσότερα υποθέτουμε. Τις γνώσεις μας από την αρχαία γραμματεία τις τεκμηριώνουμε με τα, οπωσδήποτε πενιχρά, αρχαιολογικά δεδομένα και επιχειρούμε να τις συμπληρώσουμε με στοιχεία από τη σημερινή παραγωγική διαδικασία, ιδίως την προκατοχική· άλλωστε, είναι ευρύτητα γνωστό ότι η αγροτική τεχνολογία παρέμεινε η πλέον συντηρητική και αργή σε εξέλιξη και διαφοροποιήσεις: οι ίδιες τεχνικές και μέθοδοι

ακολουθούνται όχι για αιώνες, αλλά για χιλιετίες. Με άλλα λόγια, διαθέτοντας επιμονή στην αναζήτηση των δεδομένων, ιδιαίτερη προσοχή κατά την ερμηνεία τους και αναγκαίες γνώσεις-βιώματα από την ελληνική ύπαιθρο προσπαθούμε να ανασυνθέσουμε το ιστορικό παρελθόν της αμπελοκαλλιέργειας.

Είναι τα τελευταία χρόνια, λοιπόν, που η έρευνα έστρεψε σοβαρά το ενδιαφέρον της σε θέματα γεωργικής οικονομίας και μάλιστα της συναφούς με αυτήν τεχνολογίας. Αιτία η διάφορη προσέγγιση στη μελέτη του παρελθόντος, αφού κατέστη κατανοητό ότι η αισθητική και τεχνοτροπική θεώρηση ενός πολιτισμού και κόσμου είναι επικίνδυνα μονομερής και αρκούντως παραπλανητική· επιπλέον η ανασκαφική διεργασία απέκτησε μεθόδους και τεχνολογική βοήθεια, ώστε να μπορεί να αποκαλύψει, διασώσει και ερμηνεύσει την «καθημερινότητα» του αρχαίου κόσμου. Έτσι τα συναφή αρχαιολογικά δεδομένα και το κυριότερο οι σχετικές δημοσιεύσεις στη βιβλιογραφία πολλαπλασιάστηκαν και θέματα που βρισκόνταν στα «αζήτητα» για πολλά χρόνια «ανακαλύφθηκαν»

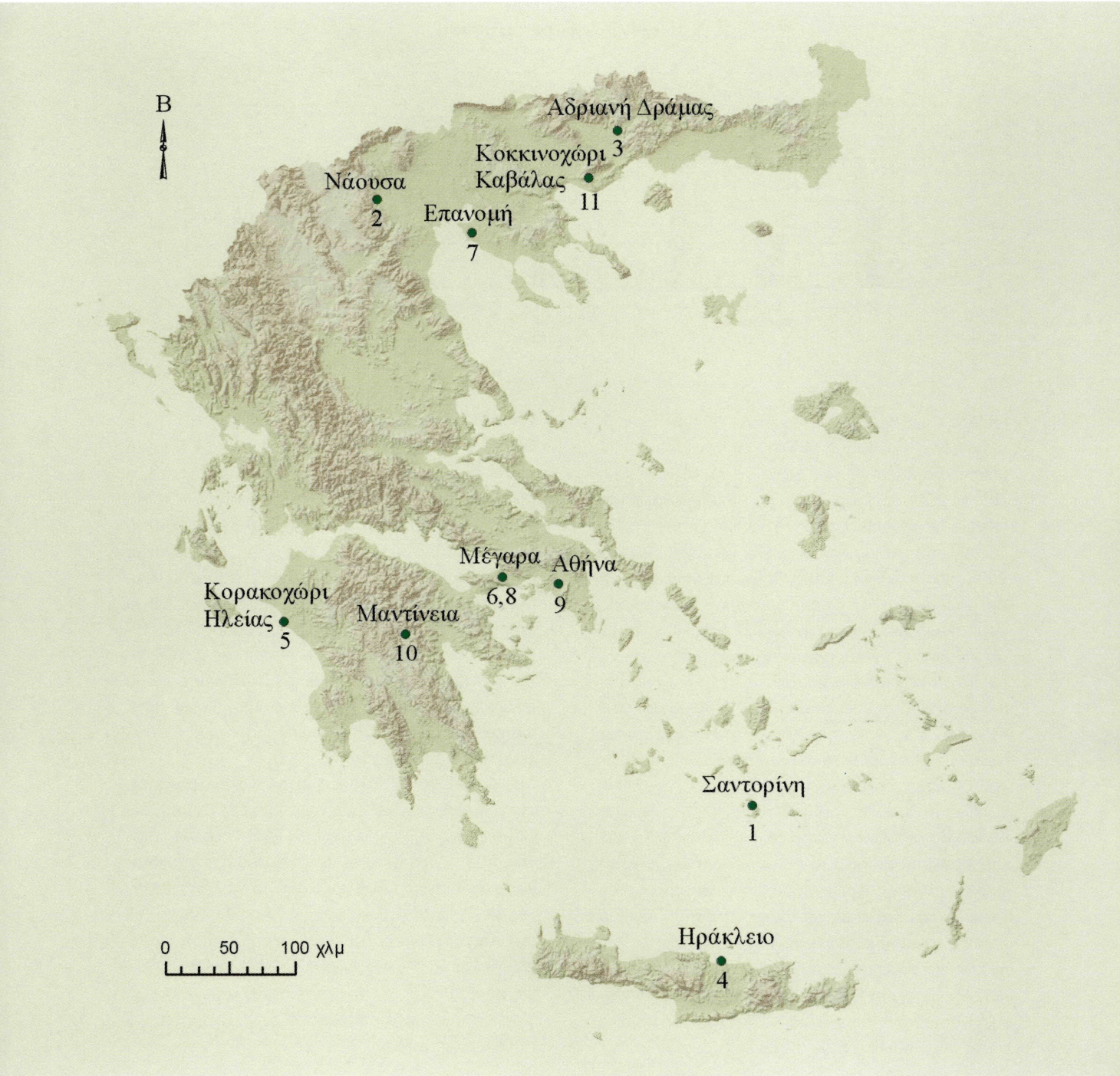
μόλις τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Παρόλα αυτά, τα κενά στις γνώσεις μας και οι απορίες συνεχίζουν να παραμένουν πολλές.

Είναι γνωστό ότι η αρχαία γραμματεία δεν ασχολείται πρωτίστως με θέματα της «καθημερινότητας» του αρχαίου κόσμου, ότι, *π.χ.*, σχετίζεται με την πρωτογενή οικονομία, τα αυτονόητα και τετριμμένα για τους προγόνους μας. Μόνον στα ελληνιστικά χρόνια και στα ρωμαϊκά –μία περίοδο περισσότερο καταγραφής και εγκυκλοπαιδισμού γνώσεων, και όχι τόσο παραγωγής τους– εμφανίζονται «εξειδικευμένοι» συγγραφείς, όπως οι Θεόφραστος, Αθήναιος, Κάτων, Βάρων, Πλίνιος, Κολούμελα, Βιτρούβιος *κ.ά.* στα έργα τους, αλλά και στις ευκαιριακές μνείες της υπόλοιπης γραμματείας, οφείλονται οι γνώσεις μας για τη γεωργία και την τεχνολογία της. Η τέχνη επίσης αποφεύγει να απεικονίσει θέματα παρμένα από την πρωτογενή οικονομία, θέματα κοινότητα, αν όχι και μειωτικά, ως ασχολίες· έτσι στα δάχτυλα του ενός χεριού, *π.χ.*, μετριούνται οι συναφείς παραστάσεις από τα αγγεία με τη γεωργική απασχόληση: όργωμα, θέρος, φύτεμα, ή κλάδεμα· εξαίρεση αποτελεί ο τρύγος, λόγω του μυθολογικού-ηλιατρεικού ηλιασίου απεικόνισής του. Στα παραπάνω προσθετέα τα αρχαιολογικά δεδομένα, που προέκυψαν ανασκαφικώς. Από την άληη, όμως, πρέπει να σημειώσουμε ότι και πολλές πληροφορίες χάθηκαν, όταν η δημοσίευση δεν ακολούθησε την ανασκαφή, ή τό εύρημα έμεινε ανεκμετάλληευτο, ως ανεμρήνευτο.

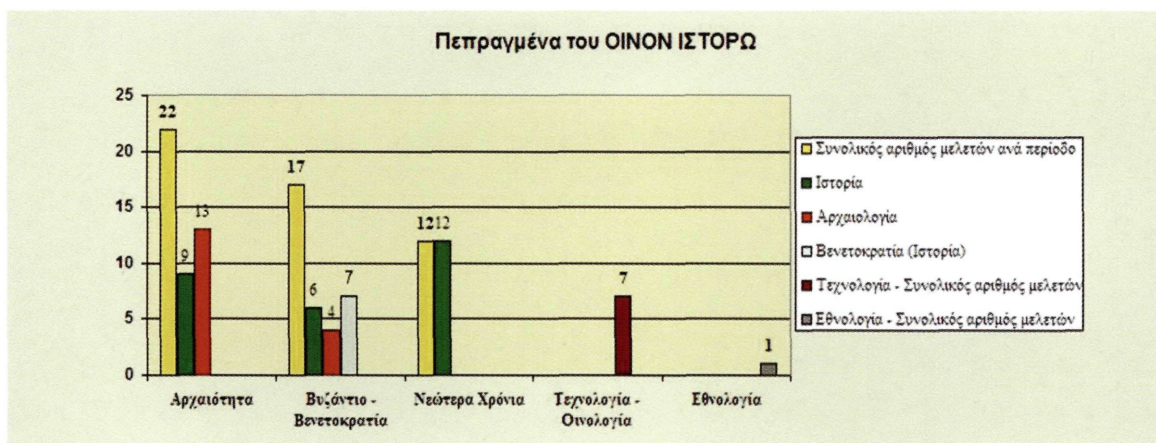
II. Στην Ελλάδα την αρχή στην έρευνη της τεχνολογίας της γεωργίας, αλλά και στη μελέτη γενικότερα θεμάτων διατροφής, έκανε το «Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα» (ΠΤΙ) της ΕΤΒΑ (μια δημόσια τράπεζα με έργο τη χρηματοδότηση της βιομηχανίας· σήμερα ανήκει στην «Τράπεζα Πειραιώς» και το Ίδρυμα είναι πλέον γνωστό ως ΠΙΟΠ). Το ΠΤΙ, πλέον ΠΙΟΠ, έχει διοργανώσει (1990–2005) 10 επιστημονικά συνέδρια για το κρασί, λάδι, ψωμί, μέλι, βότανα, αλάτι, γάλα. Από αυτά τρία έγιναν για το κρασί και διοργανώθηκαν το 1990 στη Σαντορίνη, το 1993 στη Νάουσα και το 1999 στην Αδριανή Δράμας (χάρτης 1), με θέμα όλα τους την τοπική αμπελοκαλλιέργεια και οινοπαραγωγή, ενώ εκδόθηκαν και οι αντίστοιχοι τόμοι των Πρακτικών (βλ. Βιβλιογραφία).

Θέλοντας να επικεντρώσει την έρευνη αποκλειστικά στο θέμα του κρασιού, τη σκυτάλη πήρε από το ΠΙΟΠ η επιστημονική ομάδα *ΟΙΝΟΝ ΙΣΤΟΡΩ*, μέλος της οποίας είναι ο υπογραφόμενος (βλ. Επίμετρο). Μέχρι σήμερα έχει διοργανώσει αφ' εαυτής 5 επιστημονικά συμπόσια (*ΟΙΝΟΝ ΙΣΤΟΡΩ* I-IV, VI), έχοντας ήδη εκδώσει και τα Πρακτικά τους, (το VI είναι υπό έκδοση) ενώ σε ένα (Αθήνα, Μάιος 2006: *ΟΙΝΟΝ ΙΣΤΟΡΩ* V) υπήρξε συνδιοργανωτής με το ΙΒΕ του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών· επιπλέον, είναι έτοιμο το πρόγραμμα του 7ου για τον Ιούνιο του 2007.

Για να καλυφθεί το όλο κόστος και πρωτίστως ή έκδοση των Πρακτικών, η ομάδα ΟΙ φροντίζει να βρρίσκει χορηγούς για τα συνέδριά της από τα διάφορα ανά την

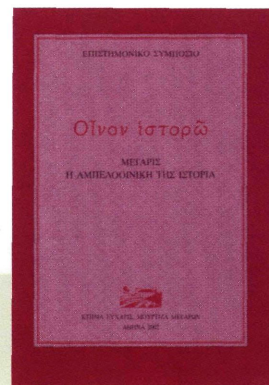
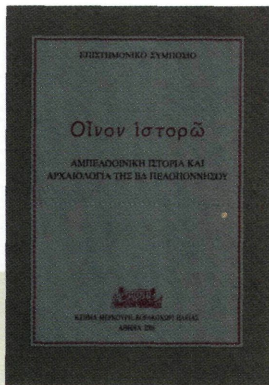

Ελλάδα επώνυμα *Κτήματα*. Έτσι το 2000 έγινε το πρώτο συνέδριο στο «Κτήμα Μερκούρη» κοντά στην Ολυμπία, το 2002 στο «Κτήμα Εύχαρις» στα Μέγαρα Αττικής, το 2004, αντιστοίχως Μάιο και Οκτώβριο, στο «Κτήμα Γεροβασιλείου» στην Επανομή Θεσσαλονίκης και πάλι στο «Κτήμα Εύχαρις», ενώ τον Δεκέμβριο του 2006 στο «Κτήμα Σπυρόπουλου» στη Μαντίνεια της Αρκαδίας (χάρτης 1). Τα τρία πρώτα, όπως και το έκτο είχαν αντικείμενό τους την αμπελοκαλλιέργεια και οινοπαραγωγή της ευρύτερης περιοχής, ενώ το τέταρτο είχε συγκεκριμένο θέμα τους ληνοούς και τα πιεστήρια σε διαχρονική θεώρηση (βλ. Βιβλιογραφία). Τον Μάιο του 2006 έγινε στην Αθήνα το συνέδριο για τον περίφημο Μονεμβάσιο οίνο (συνδιοργάνωση του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών – Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών με τον ΟΙ, εξ ου και ΟΙΝΟΝ ΙΣΤΟΡΩ V. Τα Πρακτικά του θα εκδοθούν από το ΕΙΕ-ΙΒΕ). Για τις 2.6.2007 έχει προγραμματισθεί το 7ο συμπόσιο ΟΙ, αυτή τη φορά στις νότιες υπώρειες του Παγγαίου όρους, στο Κοκκινοχώρι Καβάλλας, με χορηγό το Κτήμα «Βιβλία Χώρα», εστιασμένο στην εκεί γεωγραφική ζώνη. Ένα ακόμη συνέδριο αποκλειστικά για τον οίνο έγινε και στην Κρήτη το 1998 με διοργανωτή το Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Κρήτης και το 2002 εξεδόθη ο πρώτος τόμος των Πρακτικών του (βλ. Βιβλιογραφία).

Όλα τα παραπάνω συνέδρια, 3 του ΠΙΟΠ, 6 + 1 του ΟΙ και 1 της Κρήτης, αντιμετωπίζουν το ελληνικό κρασί διαχρονικά, αλλήλα και διεπιστημονικά. Το βάρος βεβαίως πέφτει στην ιστορία –όλες οι εποχές: προϊστορία, αρχαιότητα, βυζάντιο, βενετοκρατία, τουρκοκρατία, νεώτεροι χρόνοι– και αρχαιολογία, αλλά υπάρχουν και αρκετές μελέτες με θέματα γεωπονικά και καθαρώς οινολογικά. Ειδικότερα τα συνέδρια του ΟΙ –χάρis στο μέλος της ομάδος, την Dr. Χημικό-οινολόγο Σταυρούλα Κουράκου-Δραγώνα, την «πατριάρχη» της ελληνικής οινολογίας, αλλά επίσης καταξιωμένη και στην Ευρώπη– δίνουν ιδιαίτερη σημασία σε θέματα τεχνικής, ώστε να διασφαλίζεται η διεπιστημονικότητα.

Για να υπάρχει μία στατιστική εικόνα αναφέρω ότι στα 5 πραγματοποιηθέντα συνέδρια του ΟΙ με εκδομένες 59 συνολικά μελέτες (ελληνικά με ξενόγλωσσες περιλήψεις) οι 22 ανήκουν στην αρχαιολογία (9 ιστορία, 13 αρχαιολογία), 17 στο βυζάντιο-βενετοκρατία (6 + 7 ιστορία, 4 αρχαιολογία), 12 στα νεώτερα χρόνια (τουρκοκρατία-20ος αι.), 1 στην εθνολογία και 7 στην οινολογία (σχήμα 1). Επιπλέον, παρατίθενται τα περιεχόμενα των τόμων του ΟΙ, ώστε να υπάρχει η πληρέστερη δυνατόν εικόνα για τα πεπραγμένα του.

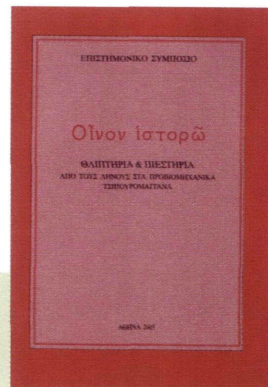
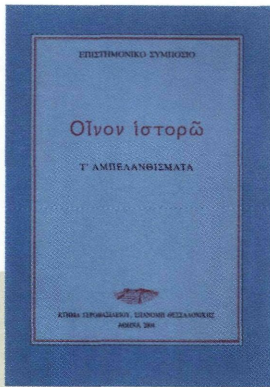
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα	9
Πρόγραμμα	10
Πρόλογος	11
Χαιρετισμοί	13-15
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΟΥΡΑΚΟΥ-ΔΡΑΓΩΝΑ, Ἡ κάπνιστος ἄμπελος καὶ ὁ κάπνιστος οἶνος	17-24
ULRICH SINN, Ἡ ἐξέλιξη τῆς Ὀλυμπίας στὴν ὑστερὴ ἀρχαιότητα [Ἡλίας Ἀναγνωστακῆς], Πρόλογος	25-29 31-32
THOMAS VÖLLING, Παραγωγή κρασιού στο ἱερό του Ὀλυμπίου Διός στο πρῶομο Βυζάντιο	33-36
ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Οἱ ρωμαϊκοὶ ληνοὶ τῆς Πάτρας	37-51
ΞΕΝΗ ΑΡΑΠΟΓΙΑΝΝΗ, Ληνοὶ τῆς Φυγαλείας	53-57
ANNA ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ – ΒΟΥΛΑ ΚΟΝΤΗ – Ἡλίας Ἀναγνωστακῆς, Ἀμπελοοικινὰ θέματα στὴν ἱστορία καὶ τὴν τέχνη τῆς πρωτοβυζαντινῆς δυτικῆς Πελοποννήσου	59-67
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ, Μοναστηριακά πατητήρια στὴν Ἠλεία	69-78
Γ. Α. ΠΙΚΟΥΛΑΣ, Μικκῦλα οἶνικά 1. ἼΑλο τὸν πῖθο-πῖθεῶνα στο βαγένι-βαγεναρεῖο	79-87
Ἡλίας Ἀναγνωστακῆς, Βυζαντινὰ οἰνοβούτια, βουτζῖα καὶ οἱ Βουτζαράδες του Ἀράκλου στὴν φραγκοκρατούμενη Ἠλεία	89-108
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΠΑΠΑΚΟΣΜΑ, <i>Vinee et Vinum</i> . Ἀμπελοκαλλιέργεια καὶ παραγωγή κρασιού στὴ δυτικὴ Πελοπόννησο (13ος-15ος αἰ.)	109-124
ΑΦΕΝΤΡΑ ΜΟΥΤΖΑΛΗ, Ἀμπελοκαλλιέργεια στὴ Βενετοκρατούμενη Βοστίτσα	125-134
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ, Ἡ μαρτυρία τῶν οθωμανικῶν κατασχιγῶσεων	135-141
ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΝΕΛΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Ἀμπελοκαλλιέργεια στὴ ΒΔ Πελοπόννησο. Πραγματικότητα καὶ προοπτικὲς	143-149
Συζήτηση	151-169
Διευθύνσεις	171-172
Πίνακες	1-44

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα	7
Πρόγραμμα	8-9
Προσφωνήσεις	11-15
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΟΥΡΑΚΟΥ-ΔΡΑΓΩΝΑ, Ὁ Αἰγιοσθενίτης οἶνος τῆς Μεγαρίδος	17-38
Γ. Α. ΠΙΚΟΥΛΑΣ, Μεγαρίς καὶ οἶνος: Ἀποτίμηση γνώσεων	39-44
ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΒΟΡΛΟΣ, Μία περίπτωση ἀμπελοφυτείας στα Μέγαρα	45-53
Ἡλίας Ἀναγνωστακῆς, Μέγαρα καὶ Βυζάντιο. Ἀμπελοοικινὴ ἱστορία τῆς Μεγαρίδος κατὰ τοὺς Μέσους Χρόνους (4-13ος αἰ.)	55-71
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΠΑΠΑΚΟΣΜΑ, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Μεγαρίδας (13ος-15ος αἰ.)	73-83
ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ, Ἀνάμεσα στους Τούρκους καὶ τοὺς Βενετούς. Ἡ περιοχὴ τῶν Μεγάρων στα τέλη τοῦ 17ου-ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰ.	85-101
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ, Ἡ Μεγαρίδα στα οθωμανικά ἀρχαία καὶ ἡ ἀμπελοοικινὴ τῆς ἱστορία	103-144
ΙΟΛΗ ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ, Ὀδοιπορῶντας στὴ Μεγαρίδα: Ὀψεις καὶ ἀπόψεις περιηγητῶν	145-156
ΜΑΡΙΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ, Ἐπιχειρηματικὲς δραστηριότητες στὴ Μεγαρίδα τα νεώτερα χρόνια	157-169
ΣΤΑΥΡΟΣ Β. ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ, Τα πατητήρια τῶν Μεγάρων	171-179
ΧΑΡΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Το <i>Κτήμα ΕΥΧΑΡΙΣ</i>	181-189
Συζήτηση	191-215
Ἄπολογισμὸς Συμποσίου	215-218
Διευθύνσεις	219-220
Πίνακες	1-44

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα	7
Πρόγραμμα	8-9
Προσφωνήσεις	11-17
Γ. Α. ΠΙΚΟΥΛΑΣ, 'Αμπελοφυτεύειν	19-26
ΕΥΔΟΚΙΑ Κ. ΣΚΑΡΛΑΤΙΔΟΥ, Αρχαίος αμπελώνας στη Θέρμη (Σέδες) Θεσσαλονίκης	27-36
ΜΑΝΘΟΣ ΜΠΕΣΙΟΣ, Αρχαίοι αμπελώνες στη βόρεια Πιερία	37-44
ΕΦΗ ΠΟΥΛΑΚΗ, Κοιμολόι. Πιθεών και αγρέπαιλις σε αμπελώνα της χώρας των Λειψήθρων	45-56
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΟΥΡΑΚΟΥ-ΔΡΑΓΩΝΑ, Φυτοπροστασία στους αμπελώνες της αρχαίας Μένδης	57-74
ΗΛΙΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ, Κουκούβρι και τριγέρων οίνος: Σταφύλια και κρασιά στον Ευστάθιο Θεσσαλονίκης	75-109
ΘΕΟΧΑΡΗΣ Ν. ΠΑΖΑΡΑΣ, Ληνοί στην περιοχή της Καλαμαριάς	111-120
ΙΩΑΚΕΙΜ ΑΘ. ΠΑΠΑΓΕΛΟΣ, Οίνολογικά της άθωνικής Μονής Ζυγού	121-127
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ - ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ - ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ, Αμπελώνες και κρασιά στην Επανομή. Η οθωμανική απογραφή του 1907	129-191
ΕΛΣΑ ΚΟΝΤΟΠΟΡΓΗ, Στοιχεία από την αμπελοοινική εμπειρία των προσφύγων που εγκαταστάθηκαν σε οικισμούς των περιοχών Μεγάλο Καραμπουρνού και Καλαμαριά	193-212
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ε. ΣΤΥΛΑΚΑΣ, Πειραματισμοί και τεχνολογικές παρατηρήσεις επί της συμπεριφοράς ποικιλιών αμπέλου στο Κτήμα Γερωβασιλείου	213-229
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΓΕΡΩΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ιστορικό του Κτήματος Γερωβασιλείου	231-234
Συζήτηση	235-259
Απολογισμός Συμποσίου	259-262
Διευθύνσεις	263-264
Πίνακες	1-56

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα	7
Πρόγραμμα	8-9
Έναρξη	11-12
Γ. Α. ΠΙΚΟΥΛΑΣ, Εισαγωγικά. Όρολογίας απάνθισμα και σχολιασμός	13-21
ΣΤΕΛΛΑ ΔΡΟΥΓΟΥ, Ληνών εικόνες. Παραστάσεις ληνού στην Αττική αγγειογραφία	23-31
ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Κρασί και λάδι: πήλινοι κινητοί ληνοί και διαχωριστήρες	33-45
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΑΤΖΑΚΑ, Τρύγος και ληνός στα ψηφιδωτά της ύστερης αρχαιότητας. Μαρτυρίες παραστάσεων και πηγών	47-76
ΗΛΙΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ, Περί θλίψεων και εκθλίψεων	77-167
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΓΑΣΠΑΡΗΣ, Τα πατητήρια στη Μεσαιωνική Κρήτη (13ος - 14ος αι.)	169-181
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Κατασκευές πατητηριών στην Κρήτη του 16ου αιώνα	183-197
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΖΕΗ, Πατητήρι και πιεστήριο: διαφορετικές κοινωνικές ιστορίες του αμπελιού στα νεότερα χρόνια	199-213
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ, Τα υπόσαφα λαξευτά πατητήρια της Καπαδοκίας	215-256
ΣΤΑΥΡΟΣ Β. ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ, Πατητήρια στον ελλαδικό χώρο στα νεότερα χρόνια	257-271
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΟΥΡΑΚΟΥ-ΔΡΑΓΩΝΑ, Οίνολογική ματιά στην ἐχειμύωση των σταφυλιών ανά τους αιώνες	273-326
Συζήτηση	327-344
Απολογισμός Συμποσίου	345-347
Διευθύνσεις	349-350
Πίνακες	1-99

Επίμετρο και Βιβλιογραφία

Η επιστημονική ομάδα *ΟΙΝΟΥ ΙΣΤΟΡΩ* συγκροτείται από τη Dr. Χημικό-οινολόγο Σταυρούλα Κουράκου-Δραγώνα, τους ερευνητές του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών Ευαγγελία Μπαητά, Ηλία Αναγνωστάκη και τον Av. Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας Γ. Α. Πίκουλα.

Σταυρούλα Κουράκου-Δραγώνα,

Dr. Χημικός-Οινολόγος (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Bordeaux και Montpellier). Αντεπιστέλλον μέλος της Γεωργικής Ακαδημίας της Γαλλίας (1982), μέλος της Ιταλικής Ακαδημίας Αμπέλου και Οίνου (1968). Ερευνήτρια (1953κ.ε.) και Διευθύντρια του Ινστιτούτου Οίνου του Υπουργείου Γεωργίας (1964-84) και επί πολλά χρόνια μέλος (1960-79) και Πρόεδρος (1979-81) του Διεθνούς Οργανισμού Αμπέλου και Οίνου (ΟΙV: διακρατικός-διακυβερνητικός οργανισμός με έδρα το Παρίσι, ρυθμιστής της τύχης του οίνου παγκοσμίως).

Έχει συγγράψει πολλές μονογραφίες και δεκάδες άρθρα. Ενδεικτικώς αναφέρω: *Η Ελλάδα των κρασιών*, εκδ. ΟΠΕ 1987· *Ο σαντορίνη της Σαντορίνης* (συνλ. τόμος), Αθήνα 1994· *Οινηρές επιλογές*, Αθήνα 1997· *Θέματα οινολογίας*, Αθήνα 1998. Από τη αρθρογραφία της στην εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (1996-2002) τα αρχαιολογικά άρθρα (30 τον αριθμό: 1996-98) συγκρότησαν τον τόμο *Κρατήρ μεστές ευφροσύνης*, Αθήνα 1998 και τα υπόλοιπα τα *Κυριακάτικα της Σταυρούλας Κουράκου*, Αθήνα 2000.

Ευαγγελία Μπαητά,

Διευθύντρια Ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών (ΙΝΕ) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (ΕΙΕ) από το 1987. Έχει εργασθεί επίσης στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, δίδαξε στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Ασχολείται με την οικονομική ιστορία των

ελληδικών περιοχών κατά τους οθωμανικούς χρόνους και του μικρασιατικού ελληνοισμού με έμφαση στον Καππαδοκικό.

Έχει συγγράψει πολλές μονογραφίες και πολλά άρθρα. Ενδεικτικώς αναφέρω: *Karamanlidika. Bibliographie analytique d'ouvrages en langue turque en caractères grecs. XXe siècle*, Athènes, Centre d'Études d'Asie Mineure, 1987· *Karamanlidika. Bibliographie analytique d'ouvrages en langue turque en caractères grecs. Additions (1584-1900)*, Athènes, Centre d'Études d'Asie Mineure, 1987· *Les vakifs de Serrès et de sa région (XVe et XVIe s.)*. Un premier inventaire, Athènes, Fondation Nationale de la Recherche Scientifique, 1995· *Problèmes et approches de l'histoire ottomane. Un itinéraire scientifique de Kayseri à Egriboz*, Istanbul, Éditions Isis, 1997· *Karamanlidika. Nouvelles additions et compléments I*, Athènes, Centre d'Études d'Asie Mineure, 1997· *Peuple et production. Pour une interprétation des sources ottomanes*, Istanbul, Éditions Isis, 1999. Επίσης τα λευκώματα *Προκόπι – Ürgüp. Φωτογραφίες από το αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, Αθήνα, ΚΜΣ 2004· *Σινασός. Εικόνες και αφήγηση*, Αθήνα, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών 2004.

Ηλίας Αναγνωστάκης,

Ερευνητής στο Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών (ΙΒΕ) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (ΕΙΕ). Κύρια ερευνητικά του ενδιαφέροντα είναι η Βυζαντινή Πελοπόννη-

σος, ο καθημερινός βίος και ο υλικός πολιτισμός (ιδίως γαι τον οίνο και έλαιον) κατά τους βυζαντινούς χρόνους.

Έχει δημοσιεύσει αρκετές μονογραφίες και δεκάδες άρθρα, συμμετέχοντας σε πολλούς συλλογικούς τόμους και συνέδρια. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η αρθρογραφία του στον ημερήσιο τύπο και σε διάφορα άλλα περιοδικά. Ενδεικτικώς αναφέρω: *Οίνος ο Βυζαντινός. Η άμπελος και ο οίνος στη βυζαντινή ποίηση και υμνογραφία* [Ο Οίνος στην Ποίηση Β1, Β2: δίτομο έργο], Ϊδρυμα Φανή Μπουτάρη Αθήνα 1995· *Over The Wine-dark Sea. Tracing Greek Wine Through The Middle Ages*, στο Ν. Manassis, *The Illustrated Greek Wine Book* 2000, 252-265· *Και ραπανάκια για την όρεξη. Περί τραpezών, ραφανίδων και οίνου*, *Σύμμεικτα* 16 (2003-2004), 283-314· *Εκμανής νέος Βάκχος, The Drunkenness of Noah in medieval art*, στο *Βυζάντιο ώριμο για αλλαγές*, Αθήνα 2004, 209-256 (από κοινού με Τ. Παπαμαστοράκη).

Γιάννης Α. Πίκουλης,

Αναπλ. Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοιν. Ανθρωπολογίας: ΙΑΚΑ) από το 2001. Ερευνητής στο Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (ΚΕΡΑ) του Εθνικού Ϊδρύματος Ερευνών (ΕΙΕ: 1996-2001). Εκδότης του διεθνούς αρχαιολογικού περιοδικού *Ηρόρος* 1983κε. Για πολλά χρόνια μάχιμος εκπαιδευτικός σε «Ακαδημαϊκά φροντιστήρια» (1976-1984) και στη Δευτεροβάθ-

μία Εκπαίδευση του ΥΠΕΠΘ (1986-1996). Ασχολείται κυρίως με θέματα Ιστορικής Τοπογραφίας και Επιγραφικής. Τα τελευταία χρόνια η έρευνά του επικεντρώνεται στη μελέτη του αρχαίου οδικού δικτύου και σε θέματα υλικού πολιτισμού, η.χ. την αμπελοκαλλιέργεια και την ελαιοπαραγωγή.

Έχει δημοσιεύσει αρκετές μονογραφίες και δεκάδες άρθρα, ενώ έχει επιμεληθεί και συλλογικούς τόμους. Ενδεικτικώς αναφέρονται: *Οδικό δίκτυο και αμυνα. Από την Κόρινθο στο Άργος και την Αρκαδία*, Αθήνα 1995· *Λεξικό των οικισμών της Πελοποννήσου. Παλαιά και Νέα Τοπωνύμια*, Αθήνα 2001· *Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Ιστορία και Αρχαιολογία*, Αθήνα 2006. *Δρόμοι του λαδιού στην ανατολική και νότια Πελοπόννησο κατά την αρχαιότητα*, ΠΙΟΠ, Αθήνα 2006.

1. Π.Τ.Ι. ΕΤΒΑ, Β' Τριήμερο Εργασίας, «Ιστορία ελληνικού κρασιού», Σαντορίνη 7-9.9.1990, Αθήνα 1992.
2. Π.Τ.Ι. ΕΤΒΑ, Ε' Τριήμερο Εργασίας, «Αμπελοοινική Ιστορία στο χώρο της Μακεδονίας και της Θράκης», Νάουσα, 17-19.9.1993, Αθήνα 1998.
3. Π.Τ.Ι. ΕΤΒΑ, Θ' Τριήμερο Εργασίας, «Τέχνη και τεχνική στα αμπέλια και στους οινώνες της Μακεδονίας», Αδριανή Δράμας 25-27.6.1999, Αθήνα 2002.
4. *Οίνος παλαιός ηδύποτος. Το κρητικό κρασί από τα προϊστορικά ως τα νεότερα χρόνια*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συμποσίου, (επιμ. έκδ. Αικ. Κ. Μυλοποταμιτάκη), Ηράκλειο 2002.
5. *Οίνον ιστορώ. Αμπελοοινική ιστορία και αρχαιολογία της ΒΔ Πελοποννήσου*, Κτήμα Μερκούρη, Κορακοχώρι Ηλείας 26-27.8.2000, (επιμ. έκδ. Γ. Α. Πίκουλης), Αθήνα 2001.
6. *Οίνον ιστορώ II. Μεγαρίς: Η αμπελοοινική της Ιστορία*, Κτήμα Εύχαρις, Μούρτζιζα Μεγάρων, 18.5.2002, (επιμ. έκδ. Γ. Α. Πίκουλης), Αθήνα 2002.
7. *Οίνον ιστορώ III. Τ' αμπελανθίσματα*, Κτήμα Γεροβασιλείου, Επανομή Θεσσαλονίκης, 15.5.2004, (επιμ. έκδ. Γ. Α. Πίκουλης), Αθήνα 2004.
8. *Οίνον ιστορώ IV. Θλιπτήρια & πιεστήρια*, Κτήμα Εύχαρις, Μούρτζιζα Μεγάρων 23.10.2004, (επιμ. έκδ. Γ. Α. Πίκουλης), Αθήνα 2005.
9. Ο Μονεμβάσιος οίνος - Μονοβασ(ι)ά - Malvasia, ΕΙΕ-ΙΒΕ, Οίνον ιστορώ V, Αθήνα 19-20.5.2006, (επιμ. έκδ. Ηλ. Αναγνωστάκης), Αθήνα 2007 (υπό έκδοση).
10. *Οίνον ιστορώ VI. Αρκαδικά Οινολογήματα*, Κτήμα Σπυρόπουλου, Μαντίνεια Αρκαδίας, 2.12.2006, (επιμ. έκδ. Γ. Α. Πίκουλης), Αθήνα 2007 (υπό έκδοση).